

miatt is. A 21. században világossá vált, hogy a teológiát nem szabad axiomatizálni, zárt rendszerré tenni, ugyanakkor a szigorú bibliikus szemlélet nem kívánja a tudományoktól, így a természettudományoktól a merev elhatárolódást sem.

Az egyes századok és korok bemutatásánál a könyv nem csak felsorolja, de általában részletesen is bemutatja az akkor működő professzorokat, egyházi vezetőket. És itt figyelhet fel az olvasó arra, hogy Debrecen város közterületei mennyire őrzik az ő neveiket, a Méliusz tértől a Maróthy, Hatvani utcáig vagy a Martonfalvi utcától az Ember Pál utcáig, nem is beszélve a szobrokról és emléktáblákról.

A könyv részletes függelékkel és képanyaggal zárul a jelenlegi professzorokra vonatkozó életrajzokkal és publikációs jegyzékekkel.

Az ismertetést a könyv utolsó bekezdéséből vett idézettel zárom: „...az 1538-tól működő Debreceni Kollégiumot háromszor is

lehetett volna egyetemmé alakítani. Először a 17. század második felében, amikor olyan kitűnő tanárok dolgoztak itt, mint Komáromi Csipkés György, Lisznai Kovács Pál, Martonfalvi Tóth György és Szilágyi Tömkő Márton. Másodszor a 18. század második felében voltak együtt olyan tanárok, akik már egészen európai szinten oktattak, mint pl. Hatvani István és Szilágyi Sámuel, s ekkor éltek és dolgoztak a városban a neves orvosok, Wespri Istvánnal az élen. Harmadszor pedig a 19. század első felében, amikor a híres Kerekes Ferenc, Sárvári Pál, Lugossy József, Péczely József, Csécsi Nagy Imre, Vécsei József, Csányi Dániel, Török József tanítottak a Debreceni Kollégiumban. Ezek valamennyien a Magyar Tudományos Akadémia tagjai voltak.” Mint tudjuk, az egyetemmel emelésre, a királyi egyetem alapítására Debrecenben végül csak száz évvel ezelőtt, a 20. század elején került sor.

Berényi Dénes

Bagossi Edit: Pietro Metastasio színpadi művei Magyarországon Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2010. 299 lap

Bagossi Edit munkája a magyar italianisztika Metastasio-kutatásának fontos, hiánypótló darabját jelenti. Pietro Metastasio művei a 18. századi itáliai udvari kultúra részét alkották, és jelentős hatást gyakoroltak a 18–19. század magyar irodalmára. Jelen mű a szerző doktori értekezésén alapul, amelyet a Debreceni Egyetem Irodalomtudományok Doktori Iskola (PhD) programjában védett meg Madarász Imre témavezetésével, s az egyetem Olasz Tanszékén működő Olasz Felvilágosodás és Romantika Kutatóközpont kutatásaihoz kapcsolódik.

Az eddigi Metastasio-szakirodalom főleg az író életrajzi bemutatásával, műveinek filológiai vizsgálatával foglalkozott. Bagossi Edit munkája a Metastasio által megteremtett zenés színpadi műfaj, a melodráma műfaji és hatástörténeti sajátosságait vizsgálja, emellett részletes összefoglaló és rendszerező elemzések

mutat be a melodramák hazai fordításairól.

A 18. század sikerműfajává fejlődő, szöveget és zenét ötvöző műfaj az olasz *Settecento minore* legjelentősebb fejezetét képezi, annak ellenére, hogy a művek többsége a bécsi császári udvar megrendelésére született. A földrajzi közelségnek köszönhetően ezek a darabok átkerültek a magyarországi irodalmi életbe is. Magyarországon először 1741-ben, Pozsonyban Mária Terézia koronázó országgyűlése alkalmából mutattak be zenés Metastasio darabot. Az udvari kultúra mellett melodramái más kulturális közegekben is megjelentek, először az iskolai színjátszás, majd az épülő polgári színház keretein belül.

Metastasio művei négy nagy szintéren fordultak elő a magyar recepciótörténetben. Legnagyobb számban az iskolaszínjátszás

területén találhatóak meg. A pozsonyi bemutatók után sokat játszották őket a jezsuita iskolák színpadain, mivel a jezsuita iskolák egyesített tanrendjében már a 16. századtól szerepelt a színjátszás. Itt általában latin fordításban, gyakran rövidítve, zenei elemeit redukálva adták elő e darabokat, didaktikai célokra koncentrálva. A korabeli fordítási gyakorlatra jellemző volt, hogy a fordító a befogadó közeg elvárásrendszerét minden más fordítási szempont elé helyezte. Így az eredeti darabokon jelentős formai és tartalmi változtatásokat hajtottak végre, igazodva a diákok erkölcsi neveléséhez. Az első datálható Metastasio darab, amelyet iskolaszínpadon játszottak, a zirci gyűjteményben kézíratos formában fennmaradt *Themistocles* 1744-ből. A latin nyelvű „tragoedia” fordítója ismeretlen, üzenete nevelő célzatú, az erkölcsösség, önzetlenség, hazaszeretet témakörében mozog. Jelentős számú, szintén latin nyelvű iskoladráma maradt fenn a Bartakovics Józsefhez kapcsolódó drámakötetben, a *Bartakovics-gyűjtemény*ben. A korabeli gyakorlattal szemben itt nemcsak a darabok címét és az előadások idejét jegyezték fel, hanem a darabok szövegének megőrzését és továbbhagyományozását is célul tűzték ki. A kódexben 36 iskoladrámai szöveg található, amelyeken jól megfigyelhető annak a belső oktatási reformnak a hatása, amely az alapvető didaktikai célok megtartva utat nyit a laicizálódás felé. E belső modernizáció egyik fő eredményeként jelentek meg az első magyar nyelvű Metastasio-előadások. A hazai főúri színházak repertoárján is szerepeltek Metastasio-darabok, ám itt sokkal ritkábban került sor műveinek bemutatására, mint az itáliai és bécsi színpadokon. Ennek oka valószínűleg a magyarországi arisztokrácia igényeinek, anyagi lehetőségeinek sajátosságai-ban keresendő. Az előadások fő színhelyei Patachich báró udvara Nagyváradon, illetve az Esterházyak színpadai voltak.

Bagossi Edit külön fejezetben foglalkozik Metastasio hatásával, amelyet a magyar polgári drámairodalomra és a hivatásos színjátszásra gyakorolt. A hazai színháztörténetben a

18. század végén jelentős struktúraváltás következett be. A zártkörű, kis fellépő gárdával dolgozó színpadokat kezdték felváltani a nyilvános, hivatásos művészeket foglalkoztató színházak, ahol belépőjegy megváltása mellett mindenki számára elérhető, rendszeres előadásokat tartottak. Az 1770-es években igen sajátos helyzet alakult ki a drámafordítás történetében. A drámafordítás virágkorszakát élte, annak ellenére, hogy az iskolaszínházi forma már nem működött, a hivatásos polgári színházak pedig még nem bontakoztak ki. Az új irodalmi műveltségű értelmiség felismerte a színház nyelvfejlesztő, nemzetnevelő lehetőségeit. A korszak legkiemelkedőbb Metastasio-fordítói: Kreskay Imre, Rudnyánszky Karolina, Egervári Ignác, Berzeviczy Pál, de később találunk Csokonai, Kazinczy és Döme Károly fordításokat is. Csokonai Metastasio-drámafordításainak bemutatása során Bagossi Szauder József kutatásaira támaszkodik, s ezeket helyezi el a Metastasio-drámák magyarországi jelenlétének és hatásának rendszerében. Kazinczy szemléletében kiemeli a színház nevelő funkcióját. Az író fordítási gyakorlatában a vígjátékoknál és zenés daraboknál szabadabb szövegkezelést engedett a fordítóknak, míg a drámáknál a nyelvi-stilisztikai részletekben is az eredeti szöveget szigorúan követő fordításokat preferált. A magyar színjátszástörténet első két műsorrétegében négy alapvető színjátéktípus alakult ki: szomorújáték, érzékenyjáték, énekesjáték és vitézi játék. Metastasio művésze ezen műfajok mindegyikére hatást gyakorolt.

A könyv a metastasioi melodráma kialakulásának, fejlődésének és műfaji sajátosságainak, valamint magyarországi hatástörténetének részletes, rendszerezett összefoglalása. A szerző két mellékletet illesztett a könyv végére, amelyek Metastasio műveinek és a művek fordításának kronologikus és helyszíni besorolását segítik. Ezek a mellékletek *Metastasio színpadi műveinek és fordításainak katalógusa*, illetve *A Metastasio-darabok magyarországi bemutatói*.

Kádár Anett Julianna